

Nr 481

Av herr Nilsson, Ferdinand, m. fl., om åtgärder för komplettering av jordbruk med skog, m. m.

Mycket stora delar av vårt folk har genom omfattande åtgärder av social och arbetsmarknadsprotektionistisk art erhållit en förbättrad ställning i fråga om tryggad sysselsättning inom de fackområden där de är yrkeskunniga, liksom en förbättrad inkomstställning. Detta är ur samhällets och den enskildes synpunkt av stort värde. Man skulle önska att detta skulle på likvärdigt sätt gälla även för andra jämförbara områden.

Så är dock inte fallet, ty i ett helt annat läge befinner sig särskilt stora delar av landsbygdens befolkning med hänsyn till tillgången på tryggad sysselsättning med skälig lönsamhet. Inte minst i de hundratusen småbrukarhemmen är det ofta svårt eller omöjligt att utnyttja familjens arbetskraft under vissa delar av året på ett skäligen lönsamt sätt. Tillgången på lönande arbete vid sidan av jordbruket är begränsad på orten och dessutom ofta starkt underkastad säsongbetonade växlingar. Kommunikationerna är ofta dåliga. Stora belopp av skattemedel från motortrafiken, som skulle användas till vägändamål, har fått vara outnyttjade på de områden för vilka de ursprungligen avsetts och förbrukats för andra ändamål. Man har rätt att i fråga om dessa trakter och den därtill fast anknutna befolkningen tala om kronisk arbetslöshet, där tillgripna »reservarbeten» under vissa perioder ger en timpenning långt under reservarbetarlönerna inom det allmänna. Den tillgång på arbete, som tidigare fanns, var redan då av växlande omfattning och minskar numera successivt allteftersom storföretagen skaffar helårsanställt folk, som från andra orter fraktas många mil till arbetsplatserna.

Den avfolkning av vidsträckta delar av vårt land som sådana förhållanden driver fram medför även för annan bebyggelse där hårda konsekvenser. Det måste finnas en viss grad av befolkningstäthet för att inom en bygd ge underlag för handelsbodas, skolor, sociala anordningar osv. Avflyttningen från skogsbygderna bereder problem för kommunerna, som i de stora avståndens landsändar inte kan klaras med kommunsammanslagningar. I andra trakter med tätorter dit de flyttande drar sig medför en sådan utveckling krav på nya bostäder, nya eller utvidgade skolor, investeringar för social- och åldringsvård m. m. — Det måste ur det allmännas synpunkt framstå såsom en trängande uppgift att hellre — om också med vissa ekonomiska uppoffringar — söka uppehålla en levande landsbygd.

Olika åtgärder kan härvid prövas för att skapa arbete och utkomst. I de stora skogstrakterna är det främst skogen och ett jordbruk som fyller lokalbehovet av färskprodukter — mjölk, potatis, trädgårdsalster, exempelvis, och med vilket annan produktion lämpligen kan förenas.

I grunden kan mångenstädes endast en förstärkning av sådana jordbruk som icke har tillfredsställande bärighet ge större trygghet åt de jordbrukare och deras familjer som hör hemma i dessa landsdelar, men som nu icke kan ernå en tillfredsställande bärgning. Ett handtag åt denna bofasta befolkning innebär, att ortens näringsliv i samma mån erhåller ökad stabilitet och även bättre motståndskraft vid konjunkturväxlingar. I skogsbygderna är jordbruket för sin existens fast sammanknutet med skogsnäringen. Utvägen att i dessa trakter bringa många ofullständiga jordbruk, som utgör sina brukares huvudsakliga sysselsättning och tillika en fast punkt för familjens ekonomiska tillvaro trots de knappa villkoren, upp till en bärighet jämförlig med andra grupper, denna utväg måste vara att åvägabringa fastighetens komplettering även med skog. Detta har besinnats av regering och riksdag, och syftet skall enligt 1947 års riksdagsbeslut, som på denna punkt torde vara hittills orubbat, vara att vad som brister i fråga om andra ägosortimenter skall utfyllas genom tillgång till egen skog. Målsättningen skall på detta område liksom beträffande andra grenar av samhällslivet beträffande arbetskraftspolitiken vara att bereda full och relativt stadigvarande sysselsättning, liksom lön för arbetet i paritet med jämförbara områden, åt dessa familj jordbruk. Principen om att även tvåfamiljsjordbruket skall ingå i ramen för samhällets rationaliseringssträvanden betyder i sammanhanget väsentligen att i lämpliga fall skogsförvärven blir något större.

De skogsförsedda jordbruken utgör en grund för lokal arbetskraftstillgång för storskogsbruk och annan företagsamhet, eftersom den egna skogen icke kontinuerligt erfordrar hela gårdens arbetskraft. Men de utgör också ett stöd för dessa arbetssökande, som inte blir helt beroende av arbetsgivarintresset att i dem ha en reserv som kan tillgripas när det är lägligt och på ungefär de villkor som behövs. Årets vinterarbete på storskogsbruken visar dessutom, att just dessa jordbrukare, som kan tillhandahålla inte bara arbetskraft utan även häst, i viss utsträckning framstår som eftersökta.

Genom av 1951 års jordbruksutredning verkställda undersökningar har det visat sig, att inom stora delar av landet en omfattande skogskomplettering är möjlig. Det är fråga om bygder där det ur planeringssynpunkt är välbehövligt, att jordbruken upprätthålles. Det är också fråga om sådana trakter där lämpligt belägen skog borde kunna vara att tillgå. Detta gäller mångenstädes över hela landet.

Av landets till mer än 22 milj. hektar anslagna skogsmark torde ungefär hälften eller 10,8 milj. hektar vara i händerna på bolag eller utgöras av skog i allmän ägo, huvudsakligen kronoskog. Därav är bolagsskogen den

större delen. Utredningen har visat att en omfattande skogskomplettering kan genomföras utan att den nuvarande fördelningen i ägarkategorier till någon väsentlig del ändras. Detta må sägas utan att därför någon skall kunna säga att denna fördelning tillkommit som resultat av något slags planmässighet. Kronans domäner kvarstod mångenstädes ganska slumpvis när man upphörde med avvitringen av sådan mark till enskilda. Bolags-skogen är till stor del gamla bruksskogar, ursprungligen avsedda att stödja det slagets industri. En avsevärd del är resultatet av en ganska glupsk uppköparverksamhet, för vilken samhället satte stopp sedan man funnit att den gått för långt. Att märka är att sedan nu gällande bolagsförbudslag infördes har i stället kronan förmerat sitt skogsinnehav med ca 90 000 hektar.

Förefintlig ägarfördelning må emellertid ha uppkommit hur som helst — och detta torde i verkligheten också vara fallet. Den torde som berörts dock kunna utgöra grundval för en utveckling också i anslutning till jordbrukets kompletteringsbehov. Det är emellertid att märka att detta endast gäller i stort. I enskilda trakter torde kompletteringen icke vara möjlig utan omfattande förskjutningar.

Farhågor har tidigare yppats att en genomförd komplettering av bonde-skogsbruken med skog skulle innebära ett söndertrasande av välskötta skogsparker. Numera torde det vara klarlagt att beträffande skötseln intet bestämt uttalande kan göras om att den ena ägarkategorien skulle genomgående sköta skog bättre än de andra. Det torde inom alla grupperna finnas såväl välskött som illa skött skog. Ett rättvist omdöme torde vara att på alla håll är ännu mycket ogjort. Rent allmänt gäller även att stora samlade skiften och ägogrupper utgör en bättre förutsättning för storskogsbruk, medan bondebruket är bäst tillgodosett genom att ha sina mindre skiften välbelägna i förhållande till gården. Här framstår frågan om en bättre arrondering av skogsinnehaven såsom ett problem, som inom sig ger utrymme för åtgärder som syftar till att tillgodose båda de nyss nämnda intressena. Enligt en på jordbruksutredningens uppdrag verkställd undersökning, exempelvis beträffande norra Sveriges kustområde, nordsvenska mellanbygden och jämtländska silurområdet, finns insprängda mellan böndernas skogsinnehav ströskiften och hemmansdelar, som äges av bolag och till viss del av kronan, med en areal av omkring 440 000 hektar skogsmark. Inom vissa andra delar är läget föga annorlunda. Det bör sägas, att som regel har kronan en vida bättre arrondering av sin skog än bolagen. Mindre kronoparker förefinns visserligen på sina håll, förnämligast i södra Sverige, men de stora arealerna är samlade längre norrut. Ur denna synpunkt är bolagsskogen mera aktuell när det gäller omarronderingen.

En del av denna förskjutning kan ske genom att lantbruksnämnderna ger bolagen förvärvstillstånd avseende skogsmark på trakter där jordbruket icke kan anses ha kompletteringsbehov, men som ligger väl till för bolagets

skogsförvaltning. Samtidigt förbinder sig bolaget att av sina splittrade, för storskogsbruk föga lämpade ströskiften sälja till jordbrukare, för vilkas behov av skogsförstärkning de ligger bättre till. På liknande sätt kan man givetvis förfara även när det gäller kronan. Här föreligger emellertid en annan omständighet. Kronan kan köpa obunden av förvärvstillstånd och av lantbruksnämndernas planering, och så har även skett. Betydelsefullare är emellertid att kronan med sina fria förvärv faktiskt i hög grad medverkat att driva upp fastighetspriserna. Jordbrukarna och lantbruksnämnderna, som avser att sälja till jordbrukare, kan inte betala dessa priser. På den punkten har även i vissa län kommuner, som numera också har fri förvärvsrätt, medverkat att försvåra skogskompletteringen. Förutsättningen för att en skogskomplettering av erforderlig omfattning skall komma till stånd är en annan hållning från denna samma stat, som ställt skogskomplettering i utsikt för jordbrukarna.

En skogskomplettering på stora linjer förutsätter statens och kronoskogs-innehavens aktiva medverkan. Det gäller inte bara att staten skall av sina innehav ställa skog till förfogande för försäljning till jordbrukare, för vilka den är välbelägen och som behövs för fastighetens bärighet inom ramen för den avsedda rationaliseringen. Det är önskvärt i åtskilliga fall, men inte så många. Men vad som erfordras är kronans medverkan aktivt när det gäller triangelbyten. Om ett bolag äger en hel del splittrade marker och ströskiften, väl lämpade för komplettering, bör det vara möjligt att ett byte ordnas mellan kronan och bolaget. Den kluvenhet som nu ofta kommer till synes mellan lantbruksstyrelsen och dess organ ute i länen och domänverket och dess organisation är ämbetsmannapartikularism och bör inte få motverka vad regering och riksdag upprepade gånger förklarat sig avse. Ur skogsekonomisk synpunkt lär det inte innebära någon försämring om kronoskog säljs till ett bolag. Det innebär intet söndertrasande, som man sagt när jordbrukare velat köpa något, utan kronoparkens karaktär av storskogsbruk bibehålles. Och de mindre skiften i jordbruksbygd, som kronan finge i utbyte, funne väl även sin rätta brukningsform, om de därefter överlätes till enskilda jordbrukare, så att livsdugliga bondejordbruk skapades.

Den stora faktorn i nästa led är prisfrågan. Om man beräknar ett skogskiftes värde på lång sikt genom att till viss ränteprocent kapitalisera det framräknade årsavkastningsvärdet, så blir denna räntekoefficient, den räntesats efter vilken värdet beräknas, betydelsefull. Om ett skiftes genomsnittliga årsavkastning beräknas till exempelvis netto kr. 600, innebär detta efter 3 procent ett kapital på 20 000 kr., men efter 6 procent jämt hälften. Tidigare räknade domänverket med de 3 procenten och för vissa landsdelar med 3,5 procent. Genom ett slags »uppgörelse» med domänverket lyckades jordbruksministern komma upp till 4,25 procent. — Härtill skall inga kommentarer knytas. För att genomföra komplettering av jordbruk tillhandahålles s. k. statliga garantilån, som ingalunda löper med vare sig 3 eller 4

procent. Det förefaller inte alls rimligt, att staten skall sälja skog enligt viss ränteberäkning och sedan kräva ut ränta på lånen till avsevärt högre belopp. Man kan säga att ingen kan tvingas att göra det slagets affärer, och när man det säger kommer man nog sanningen ganska nära. De som står för säljandet har i regel inte visat någon iver att sälja. Det är riktigt, att när lantbruksnämnden av bolag byter till sig skog spelar värdeberäkningarna mindre roll — man byter värde mot värde. Men när bolagen säljer till lantbruksnämnd eller till jordbrukare, då spelar värderingsnormerna in.

Vid sidan av värdeberäkningen, om kronan säljer, har också lånevillkoren, ränteberäkning, om räntan skall betalas med lika årsbelopp eller med viss förskjutning under omloppstiden, amorteringen, fördelning av amorteringarna under lånets livslängd, viss amorteringsfri tid osv. betydelse.

Det framstår som rimligt, att sådana lånevillkor icke hårt bindes vid schematiska bestämmelser och fixa låneformulär. Det rimliga är att villkoren avvägs också under hänsynstagande till skogsskiftet, dess bestockning m. m. En gång innehåller skogsskiftet en hel del mogen skog, som lämpligen kan uttagas i ganska hastigt tempo. Då bör skogshushållsplan och lånevillkor avvägas därefter. En annan gång kan förvärvet avse ett skifte, som inte tidigare varit i de bästa händer, medan förvärvet med tanke på framtiden och önskvärdheten av en förbättrad fastighetsbildning likväl anses böra komma till stånd. Då blir det den första tiden mera fråga om skogsvårdsåtgärder och mindre om virkesuttag. De förslag jordbruksrationaliseringsutredningen 1957 framlagt synes med hänsyn till förhållandena väl värda att prövas. De syftar till att amorteringsfri tid skall kunna avvägas med hänsyn till förhållandena till högst 15 år då förvärvet huvudsakligen avser skogsmark. Även amorteringstiden skall kunna utsträckas, undantagsvis ända till det femtionde året från dagen för utbetalning. Likaså föreslås att möjligheten skall kunna prövas att under någon tid lägga upplupen ränta till kapitalet för att småningom amorteras.

Under återopande av vad som anförts hemställes sålunda,

att åtgärder för genomförande av jordbruks komplettering med skog måtte vidtagas i enlighet med vad som i motionen angivits;

att därvid beaktas behovet av att statens tillgångar av skogsmark får medverka dels direkt för att genomföra lämpliga förstärkningar av jordbruk, dels även vid byten för genomförande av förstärkningar och bättre arrondering av bondeskogsbruk liksom av förbättrad arrondering av storskogsbruk;

att vid försäljning av staten tillhörig skogsmark till komplettering av jordbruk en bättre överensstämmelse åvägbringas mellan den ränta som jordbrukarna får betala å för

kompletterings genomförande erforderliga statliga garantilån och den kapitaliseringsprocent å årlig genomsnittsavkastning som lägges till grund för prissättningen; ävensom att lånevillkoren för garantilån för underlättande av skogskomplettering anpassas till att bättre svara mot skogskiftets bestånd, uttagsmöjligheter och erforderliga skogsvårdsåtgärder i enlighet med vad i motionen säges.

Stockholm den 27 januari 1960

Ferdinand Nilsson
i Kungsängen

Axel Emanuel Andersson

Olof Pålsson

Ivan Svanström